

Kinderrechten tegen punitiviteit?

Over de perverse wending van het kinderrechtenvertoog

Els Dumortier¹

Docente “jeugdrecht en jeugdcriminologie” aan de Vrije Universiteit Brussel

ABSTRACTS

Deze bijdrage focust op de dynamiek tussen, enerzijds, de verharding in de reactie op delinquent en probleemgedrag van kinderen en jongeren en, anderzijds, de dubbel(zinnig)e rol die kinderrechten daarbij (kunnen) spelen: een remmende rol versus een versterkende. In een eerste punt wordt stilgestaan bij de penale verharding en de moeilijkheid om “punitiviteit” wetenschappelijk te omschrijven en te meten. Vervolgens, in een tweede punt, wordt aan de hand van enkele voorbeelden de dubbelzinnige rol van kinderrechten, geïllustreerd. Zowel het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, als het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en nationale wetgeving komen aan bod. In het derde en laatste punt wordt stilgestaan bij enkele denkpijlers die kunnen bijdragen tot een meer coherente en constructieve rol van kinderrechten tegen penale verharding.

Kinderrechten – penale verharding/punitiviteit – jeugddelinquentie

This contribution focusses on the dynamics between, on the one hand, the trend to ever more punitive reactions on delinquent and problematic behaviour of children and youngsters and, on the other hand, the ambiguous role children’s rights (can) play here: to resist or to facilitate punitiveness. First of all, this contribution goes into the difficulties to scientifically define and measure “punitiveness”. Secondly, this contribution illustrates the double role children’s rights can play by referring to the UN Convention on the Rights of the Child, the European Convention of Human Rights and national legislation. Finally this contribution concludes with some lines of thinking to promote a more coherent and constructive role of children’s rights against punitiveness.

Children’s rights – punitiveness – youth delinquency

Cette contribution se focalise sur la dynamique entre, d’une part, le durcissement de la réaction pénale vis-à-vis des comportements problématiques ou délinquants des enfants et des jeunes et, d’autre part, le rôle ambigu des droits de l’enfant: freiner ou faciliter l’approche punitive. D’abord, les difficultés à définir et mesurer de manière scientifique la punitivité sont abordées. Ensuite, cette contribution illustre le rôle ambigu des droits de l’enfant en faisant référence à la Convention Internationale des Droits de l’Enfant, la Convention Européenne des Droits de l’Homme et la législation

¹ Els Dumortier doceert onder meer jeugdrecht en jeugdcriminologie aan de Vrije Universiteit Brussel. Samen met prof. Jenneke Christiaens is zij verantwoordelijk voor het jeugdcriminologisch onderzoek binnen de onderzoeksgroep Crime & Society van de Vrije Universiteit Brussel.

nationale. Pour conclure, cette contribution se penche sur quelques pistes de réflexion qui promeuvent une approche plus cohérente et plus constructive des droits de l'enfant en vue de résister à l'approche punitive.

Droits de l'enfant – punitivité – délinquance juvénile

INLEIDING

Met de regelmaat van de klok komen kinderen en jongeren op een negatieve wijze in het nieuws. Ze plegen (soms zeer ernstige) misdrijven, ze zorgen voor overlast in gemeentes, ze maken kabaal op openbare recreatiedomeinen, ze zijn onhandelbaar in de klas (als ze al naar school gaan), ze spelen te luidruchtig, ze aanvaarden geen openbaar gezag, ze jennen de politie, enzovoort. De oplossingen van politici zijn navenant: nieuwe jeugdinstellingen (*bootcamps* mogen ook), jongeren als volwassenen straffen, gemeentelijke administratieve sancties vanaf 14 (of 12) jaar, *very irritating police*, controles aan en uitsluiting uit de recreatiedomeinen, enzovoort. Dat er in België en Vlaanderen wetten, decreten en internationale verdragen bestaan die in een bijzondere aanpak voorzien waarbij het belang en de rechten van het kind centraal staan, lijkt maar weinig van tel. In de jaren '80-'90 leek de kinderrechtenbeweging nochtans aan een ware opmars bezig. Maar blijkbaar hebben die kinderrechten de penale verharding tegen kinderen die delinquent of probleemgedrag vertonen geen halt kunnen toeroepen... of toch?

In deze bijdrage ga ik dieper in op dit vraagstuk en de dynamiek tussen, enerzijds, de verharding in de reactie op delinquent en probleemgedrag van kinderen en jongeren en, anderzijds, de rol die de kinderrechten² daarbij (kunnen) spelen. In een eerste punt sta ik stil bij de penale verharding die meerdere (jeugd)criminologen sinds de jaren '90 ontwaren en de moeilijkheid om dit concept wetenschappelijk te omschrijven en te meten. Vervolgens, in een tweede punt, bespreek ik de rol die kinderrechten (kunnen) spelen ten aanzien van deze tendenzen tot verhoogde punitiviteit. Ik gebruik daarbij zowel bepalingen uit het Kinderrechtenverdrag, als enkele arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Ook de Belgische wetgeving komt aan bod. Bedoeling hier is niet om exhaustief te zijn, doch wel om aan de hand van enkele illustratieve voorbeelden de dubbelzinnige rol die kinderrechten (kunnen) spelen, te demonstreren. In de conclusie formuleer ik, tot slot, enkele denkpijpen die m.i. kunnen bijdragen tot een meer coherente en constructieve rol van kinderrechten tegen de penale verharding vis-à-vis delinquent en probleemgedrag van jongeren.

² Er zou een heel artikel kunnen worden gewijd aan wat 'kinderrechten' zijn. In deze bijdrage gebruik ik dit concept op een klassieke, generalistische manier, waarbij het eerst en vooral gaat over de rechten van kinderen voorzien in het IVRK en alle aanverwante richtlijnen, aanbevelingen, standaards en bepalingen van nationale en internationale toezichtmechanismen. Tevens kunnen ook regionale verdragen, richtlijnen, bepalingen, enz. (zoals het EVRM, de rechtspraak van het EHRM, Europese richtlijnen over kinderrechten, enz.) bepalingen inzake kinderrechten bevatten. Tot slot zijn er ook nationale en decretale bepalingen omtrent kinderrechten. Uiteraard gaat de focus binnen deze bijdrage over de penale verharding tegen delinquent en probleemgedrag van jongeren vooral uit naar de bepalingen specifiek gewijd aan *children in 'conflict with the law'* (voor een uiteenzetting over de belangrijkste Europese en internationale kinderrechteninstrumenten terzake, zie Goldson & Muncie (2012).

1. PENALE VERHARDING?

Sinds Garland's "Culture of Control" (2001) is er binnen de criminologie een debat op gang gekomen over de penale verharding die sinds de jaren '90 opgang maakt. Zowel in de VS als in Europa zou dergelijke penale verharding plaatsgrijpen. Sommigen gaan daarbij vooral in op de gelijkenissen die tussen verschillende landen optreden. De overgang van de *welfare state* naar een neo-liberale *workfare state*, zou daarbij in de meeste westerse landen niet enkel op sociaal, maar ook op penaal vlak tot een verharding hebben geleid (Wacquant, 2006). Anderen daarentegen benadrukken ook de verschillen die desondanks tussen verschillende landen optreden en dus de vraag hoe we deze verschillen kunnen verklaren (Tonry, 2007; Cavadino & Dignan, 2006; Dumortier, Snacken, Gutwirth, et al., 2012). Ook binnen de jeugd-criminologie is het vraagstuk over de verhoogde punitiviteit en zijn achterliggende dynamiek de laatste tien jaar prominent aanwezig in het nationale en internationale debat (Junger-Tas, 2006; Goldson & Muncie, 2006; Cartuyvels & Bailleau, 2010; Cartuyvels, Defraene, Christiaens, et al., 2009; Christiaens & Dumortier, 2006).

1.1. HET CONCEPT PUNITIVITEIT

De vraag rijst echter wat er precies onder dit concept van 'punitiviteit' verstaan moet worden. Punitiviteit is namelijk een complex en niet altijd duidelijk gedefinieerd concept (Snacken & Dumortier, 2012: 2). In de criminologische literatuur verwijst het begrip voornamelijk naar de tegenstelling tussen een 'harde' attitude wat bestraffing betreft (*harsh justice*, Whitman, 2003) versus een 'zachte' of misschien beter 'gematigde' (*moderate*, Loader, 2010) attitude. Het begrip 'punitiviteit' kan verder op een veelheid aan actoren slaan: politici, media, publieke opinie, actoren in het veld (zoals politie, parketmagistraten, rechters, gevangenisdirectie, enz.). Daardoor is het niet altijd even helder over wiens punitiviteit men het heeft. Deze actoren kunnen bovendien verschillende attitudes ten aanzien van punitiviteit onderschrijven. Zo wordt in de (jeugd)criminologische literatuur vaak verwezen naar het verzet van bepaalde actoren in het veld (bijvoorbeeld jeugdrechters of sociale diensten) om de verharde punitiviteit van politici en media ook in de dagelijkse praktijk te implementeren (Muncie, 2008; Cartuyvels & Bailleau, 2010).

Het begrip 'punitiviteit' heeft verder zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve connotatie (Snacken & Dumortier, 2012). Kwantitatief wijst op de 'stijgende' punitiviteit in de zin van 'meer': meer (jeugd)gevangenisstraffen en -instellingen, meer geplaatste jongeren, meer plaatsingen van langere duur, enzovoort. Kwalitatief daarentegen wijst op kwalitatieve veranderingen in de manier van bestraffing: bijvoorbeeld een strenger instellingsregime met minder mogelijkheden tot verlof, bezoek, klachtrecht, enz.

1.2. 'LAW IN BOOKS' VS. 'LAW IN ACTION'

Met deze korte en bondige omschrijving wordt al onmiddellijk duidelijk dat dit begrip vele facetten en lagen heeft. Daardoor is het meten van 'punitiviteit' allesbehalve een sinecure wat ook uit internationaal vergelijkend onderzoek blijkt. Hier rijst

immers onmiddellijk de vraag wat met elkaar vergeleken dient te worden. Volstaat het om het regelgevend kader van verschillende landen met elkaar te vergelijken om uitspraken over punitiviteit te kunnen doen? De *law in books* kan immers zeer afwijkend zijn van de *law in action*. Een land dat een hoge leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid hanteert, zoals België (18 jaar), kan wel degelijk in zeer punitieve reacties voorzien ten aanzien van min 18-jarigen, zoals de uithandengeving vanaf 16 jaar of de plaatsing in een gemeenschapsinstelling vanaf 12 jaar. België kent, in tegenstelling tot internationale aanbevelingen, overigens geen absolute ondergrens van 12 jaar zodat ook ten aanzien van zeer jongere kinderen *in conflict with the law* interventies tot de mogelijkheid behoren. Het is dan ook *risky business* om louter op basis van de *law in books* uitspraken te doen. Bovendien is die *law in books* ook niet steeds zo eenduidig te interpreteren. Zie bijvoorbeeld de nieuwe Belgische Jeugdbeschermingwet van 2006 die tegelijkertijd het behoud van het beschermingsmodel vooropstelt en elementen van het herstelrechtelijke en het sanctiemodel binnenloodst (Dumortier & Christiaens, 2006; Cartuyvels, Christiaens, Defraene, et al., 2009; Put & Walgrave, 2006).

1.3. HOE PUNITIVITEIT IN DE PRAKTIJK METEN?

Wanneer de praktijk in rekening wordt gebracht, rijst dan weer de vraag hoe daar de punitiviteit dient te worden gemeten. Een veel gebruikte empirische indicator om punitiviteit tussen verschillende landen te vergelijken is het aantal gedetineerden per 100.000 inwoners (Snacken & Dumortier, 2012: 2). Naar jongeren toe gaat het dan om de vraag hoeveel minderjarigen delinquenten in de gevangenissen zitten. Met deze manier van meten loeren echter verschillende gevaren om de hoek. Immers, is een land dat meer jongeren in de gevangenis opsluit dan een ander land doch voor kortere duur, ‘punitiever’ of niet? Bovendien hanteert elk land andere definities over wie strafrechtelijk meerderjarig is, welk gedrag als ‘delinquent’ wordt omschreven en wat onder de noemer ‘gevangenis’ valt, zodat de vraag rijst of er hier geen appels met peren worden vergeleken. Zo worden jeugdinstellingen, psychiatrische inrichtingen, vluchtelingencentra, enzovoort zelden tot nooit meegeteld in de gehanteerde statistieken. Pitts en Kuula (2005) hebben in die zin berekend dat het zogenaamde ‘gematigde’ Finland via het (niet penale) jeugdbeschermingssysteem meer kinderen uit huis zou plaatsen en institutionaliseren dan het ‘punitieve’ Engeland en Wales. Terecht dient daarom de vraag te worden gesteld of in jeugdonderzoek naar punitiviteit niet meer nodig is dan cijfers over ‘penale opsluiting’ van jongeren (Muncie, 2008: 116).

Meer zelfs, het is opmerkelijk hoe in dit punitiviteitsdebat slechts zelden een onderzoek naar de alternatieven gebeurt. Nochtans bestaat er geen enkele reden om ervan uit te gaan dat deze alternatieven per definitie ‘gematigd’ en dus ‘niet-punitief’ zouden zijn. Integendeel, onderzoek wijst op het reële gevaar van *net-widening* (Elijaerts & Dumortier, 2003; Cartuyvels, Christiaens, Defraene, e.a., 2009) waarbij alternatieven niet in de plaats van een institutionalisering van het kind komen maar wel in de plaats van een sepot. Alternatieven leiden in dat geval tot meer en niet minder punitiviteit. Bovendien is het opmerkelijk hoe weinig onderzoek er tot nu toe gevoerd werd naar de mogelijke *pains* van de alternatieven (*cf. pains of imprisonment*), alsof de

alternatieve afhandelingen zoals de gemeenschapsdienst of de dader-slachtofferbemiddeling geen enkele ‘pijn’ met zich meebrengen voor de betrokken jongere in kwestie.

Tot slot rijst wat het meten van punitiviteit in de praktijk betreft nog de vraag of het nationale, dan wel het lokale niveau, in rekening moet worden gebracht. Praktijken kunnen op lokaal vlak namelijk erg verschillend van elkaar zijn. Dat blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek naar de praktijk van uithandengeving in België (Christiaens & Nuytiens, 2009). Door louter op nationaal vlak onderzoek te voeren vervagen deze sterke lokale verschillen en dus ook ons inzicht in de dynamiek van ‘punitiviteit’.

2. ‘SCHILD OF VRIEND’? DE AMBIGUË ROL VAN KINDERRECHTEN

In deze moeilijk empirisch meetbare evolutie van penale verharding rijst de vraag welke rol kinderrechten kunnen spelen. Gelet op de klassieke functie van mensenrechten om burgers tegen onwettige of disproportionele overheidsinterventies te beschermen, zou in eerste instantie verwacht worden dat kinderrechten een remmende rol spelen. In de praktijk echter lijken kinderrechten de punitieve wending ook in de hand te kunnen werken. Aan de hand van enkele voorbeelden tracht ik deze dubbele rol te duiden.

2.1. PUNITIVITEIT REMMEN

Dat kinderrechten *children in conflict with the law* trachten te beschermen tegen ‘harde’ bestraffende attitudes blijkt zowel uit het kinderrechtenskader op het niveau van de Verenigde Naties als op het regionale, Europese niveau. Zoals in de inleiding vermeld, pretenderen we bij deze uitwerking geen exhaustieve behandeling van dit thema doch wel een illustratieve³.

2.1.1. HET INTERNATIONAAL VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND: STRAFRECHT OP MAAT VAN ALLE KINDEREN

De remmende werking van kinderrechten blijkt uit verschillende artikelen van het IVRK, waaronder artikel 3 (het belang van het kind), artikel 12 (het hoorrecht van kinderen), artikel 37 (verbod op foltering, doodstraf en levenslange gevangenisstraf) en artikel 40 dat een strafrecht op maat van het kind bepleit met als doel de volledige herintegratie van het kind in de samenleving. In zijn *General Comment (No. 10) on children’s rights in juvenile justice* werkt het Internationaal Comité voor de Rechten van het Kind deze en andere relevante artikelen van het IVRK verder uit en pleit het onder meer voor de invoering van een jeugdrecht voor alle 12- tot 18-jarigen zonder de mogelijkheid van uithandengeving. Die laatste procedure versterkt immers de tendens tot *adulteration* (Goldson & Muncie, 2006: 199) of de tendens om kinderen als volwassenen te bestraffen. Verder voorziet deze *General Comment* in de plaatsing als een *ultimum remedium* en dient diversie of rechtsomlegging (zoals dader-herstelmiddeling) voorrang te krijgen op gerechtelijke interventies.

³ Voor een exhaustieve uitwerking van de relevante kinderrechten, zie Goldson & Muncie (2012).

Van belang is dat het Internationaal Comité voor de Rechten van het Kind in deze aanbeveling ook sterk ingaat op de noodzaak van de lidstaten om te investeren in een sociaal en preventief beleid ten aanzien van alle kinderen. De in het Kinderrechtenverdrag voorziene protectie- en provisierchten zoals het recht op onderwijs, gezondheidszorg en een degelijke levensstandaard komen daarbij aan bod. Daarmee wijst dit comité terecht op de protectieve werking die van een sociaal-preventief beleid kan uitgaan. Dit verband tussen een geïntensifieerd sociaal beleid en een verminderde punitiviteit kan vandaag op een versterkte aandacht van criminologen rekenen. Immers, enkele onderzoeksresultaten zouden op een omgekeerd verband tussen intensieve sociale investeringen en penale verharding wijzen (Lappi-Seppälä, 2012). Meer onderzoek is echter wenselijk.

2.1.2. DE EUROPESE MENSENRECHTEN

Ook via het Europees Verdrag van de rechten van de mens maken kinderen aanspraak op klassieke, fundamentele mensenrechten zoals artikel 3 (verbod op foltering), artikel 5 (recht op vrijheid), artikel 6 (recht op een eerlijk proces), artikel 7 (non-retroactiviteit van de strafwet), artikel 9 en artikel 10 (recht op geloofsovertuiging en privacy) en artikel 14 (non-discriminatie). Die rechten hebben bovenal als doelstelling om als een 'schild' tegen ongewenste overheidsinterventies te fungeren (Tulkens, 2012). Dat deze mensenrechten ook voor kinderen bijzonder effectief kunnen zijn, blijkt onder meer uit het voor België zeer relevante *Bouamar*-arrest (*Bouamar v. België*, 1988). Dit arrest waar België veroordeeld werd voor het meermaals achter elkaar plaatsen van een minderjarige in de volwassen gevangenis en het niet-voorzien in enkele fundamentele proceswaarborgen (zoals het recht op rechtsbijstand in de voorbereidende fase van de procedure) heeft aanleiding gegeven tot belangrijke wetwijzigingen.

Zo versterkt de wet van 2 februari 1994 de rechtspositie van de minderjarigen in de gerechtelijke procedures voor de jeugdrechtbank en voorziet hij in de afschaffing van het toenmalige artikel 53 van de Jeugdbeschermingswet (de plaatsing in een huis van arrest voor twee weken). Het was echter wachten tot 1 januari 2002 vooraleer artikel 53 en de plaatsing in volwassen gevangenis effectief worden afgeschaft. Maar amper twee maanden later ziet het eerste 'federale centrum' (of de jeugdgevangenis?) voor jeugdige delinquenten, expliciet gericht op de veiligheid van de maatschappij, het licht in Everberg (Christiaens & Dumortier, 2002).

2.2. PUNITIVITEIT VERSTERKEN

Met de oprichting van het federaal centrum belanden we bij die andere rol die kinderrechten ook blijken te (kunnen) spelen: kinderrechten als motor van penale verharding. Deze perverse wending van het kinderrechtenvertoog was misschien wel voor het eerst zichtbaar in de Verenigde Staten, toen het in oorsprong progressieve pleidooi voor een *justice model* met meer rechts- en proceswaarborgen voor kinderen, vrij snel aanleiding gaf tot een verharding in de aanpak van jeugddelinquent gedrag. Immers, van het pleidooi voor gelijke rechten was de sprong naar een pleidooi voor gelijke straffen blijkbaar snel gemaakt. Als ze dezelfde rechten hebben als volwassenen, waarom dan niet dezelfde straffen (Dumortier & Brolet, 2003)?

De totstandkoming van de ‘Everbergwet’ lijkt een perfecte Belgische illustratie te zijn van die tendens. De totstandkoming van deze nieuwe ‘jeugdgevangenis’, verwijst immers expliciet naar enkele klassieke waarborgen waarover ook volwassenen in voorlopige hechtenis beschikken (zoals het recht op toegang tot een rechter na vijf dagen en vervolgens maandelijks) om haar oprichting te legitimeren. Maar samen met deze rechten, kwamen ook de dubbele tralies, de federale penitentiaire beampten en ‘echt’ gevangeniseten. Anders gezegd, het pleidooi voor een versterkte rechtspositie van de minderjarige zou wel eens het paard van Troje kunnen zijn dat een penale verharding net vergemakkelijkt.

Deze angst voor een door rechten verholde penale agenda was een belangrijke reden waarom het voorontwerp-Verwilghen afgewezen werd door de Franstalige academici en politici. Hoewel dit voorontwerp voorzag in een ‘constructief jeugdsanctierecht’ met aandacht voor zowel rechten als constructieve reacties, verwees het ook duidelijk naar echte ‘sancties’ en zelfs ‘leedtoevoeging’. Die overgang naar klassiek strafrechtelijk taalgebruik zou, aldus Cartuyvels (2001: 155), een overgang naar een strafrechtelijk systeem voor kinderen en het verlaten van een *sui generis*-aanpak, alleen maar vergemakkelijken. Het is inderdaad opmerkelijk hoe (snel) een progressief pleidooi van academici en praktijkwerkers voor een ‘jeugdsanctierecht’ in de media en politieke wereld werd omgevormd tot een repressief pleidooi voor een hardere aanpak van jongeren.

Maar niet enkel het pleidooi voor meer rechts- en proceswaarborgen lijkt een penale verharding vis-à-vis kinderen en jongeren in de hand te (kunnen) werken. Terecht wijzen Goldson en Muncie (2012) op het feit dat de invoering van herstelrechtelijke antwoorden (zoals dader-slachtofferbemiddeling of herstelgericht groepsoverleg) vaak gebeurt met verwijzing naar het recht van kinderen op diversie (art. 40 IVRK). Maar wanneer wetgeving en praktijk van dichterbij worden bekeken, blijkt dat deze herstelrechtelijke antwoorden niet (louter) als een alternatief voor gerechtelijke afhandelingen worden gebruikt. Zo voorziet de nieuwe Belgische Jeugdbeschermingswet van 2006 wel in de invoering van het herstelrecht maar niet in het verval van de strafvordering wanneer de bemiddeling succesvol is op parketniveau. Dat betekent dat kinderen ondanks een succesvolle bemiddeling en in tegenstelling tot de richtlijnen van het internationaal Comité voor de Rechten van het Kind toch geen recht hebben op een definitieve afsluiting van de zaak (*General Comment*, 2007). Verder wijst onderzoek op het gevaar dat deze herstelgerichte antwoorden vooral als een alternatief voor een sepot gebruikt worden (Dumortier, 2003; Cartuyvels, Defraene, Christiaens, et al., 2009). In dat geval leidt de invoering van (het recht op) diversie tot meer punitiviteit in plaats van minder.

Tot slot wijzen Goldson en Muncie (2012) op het feit dat overheden kinderrechten ook gemakkelijk kunnen misbruiken, omdat het Internationaal Verdrag voor de rechten van het kind niet in een sterk toezichtmechanisme voorziet. Schendingen van kinderrechten leiden dan ook zelden tot (internationale) sancties tegen de overheid in kwestie. Zodoende kunnen overheden kinderrechten gemakkelijk in de mond nemen zonder ze werkelijk *au sérieux* te (moeten) nemen.

3. CONCLUSIE EN DISCUSSIE: KINDERRECHTEN TEGEN PUNITIVITEIT

Uit dit korte overzicht blijkt dat kinderrechten een dubbele rol kunnen spelen vis-à-vis penale verharding. Aan de ene kant kunnen kinderrechten de penale verharding een halt toeroepen door bijvoorbeeld de straf(maat) in te perken, door in een aparte en speciale procedure voor *alle* min 18-jarige kinderen te voorzien, door probleemgedrag van jongeren (*cf.* de statusdelicten) te decriminaliseren, door meer in sociaal beleid (school, vrije tijd, toereikende levensstandaard) en preventie te investeren, enzovoort. Maar, aan de andere kant, kunnen kinderrechten een penale verharding ook in de hand werken. Het pleidooi voor meer kinderrechten lijkt immers ‘achtervolgd’ te worden door een punitieve verstrakking. Bovendien lijken overheden, zowel in eigen land als in het buitenland, beroep te doen op kinderrechten om een punitief beleid te ‘mystificeren’ (Van de Kerkhove, 1976-1977) en/of te legitimeren.

Op basis van deze bevindingen kunnen, op het einde van deze bijdrage, twee belangrijke vragen gesteld worden. Op methodologisch vlak rijst, ten eerste, de vraag of en hoe we in de praktijk kunnen ‘meten’ in welke mate kinderrechten remmend dan wel faciliterend werken voor penale verharding. Dit vraagstuk vereist immers de know how om, enerzijds, de penale verharding in kaart te brengen en, anderzijds, om de implementatie van kinderrechten te meten (*cf.* monitoring van kinderrechten). Beide soort ‘metingen’ staan echter nog in de kinderschoenen en roepen voorlopig meer vragen dan antwoorden op.

Die moeilijkheid om dit vraagstuk in de praktijk te ‘meten’ mag ons echter niet beletten om, ten tweede, na te denken over de voor de hand liggende vraag of het pleidooi voor kinderrechten dan gestaakt moet worden? Immers, hoe het ‘nachtmerrie-scenario’, namelijk dat kinderrechten gebruikt worden om ‘harder’ tegen kinderen op te treden, vermijden? Vijf uiteenlopende denkpijsten zijn daarbij, volgens mij, het overwegen waard.

Ten eerste lijkt het aangewezen om de strijd voor kinderrechten niet te verengen tot een *copy paste* van ‘volwassen’ rechten. Die strijd voor gelijke rechten lijkt immers gemakkelijk aanleiding te geven tot de sprong naar ‘gelijke straffen’. Bovendien houdt dit soort gelijkheidsstreven net geen rekening met de specificiteit van kinderen. De rechten die worden nagestreefd, zouden dit ‘kind-zijn’ daarom best wel in rekening brengen.

Ten tweede dient meer nadruk te komen op het geheel van de kinderrechten. Kinderrechten dienen *in globo* te worden gelezen. Het ‘selecteren’ van bepaalde rechten doch met uitsluiting van alle andere, getuigt van een miskennis van kinderrechten. Immers, vaak worden klassieke procedurele rechten aan kinderen toegekend als pasmunt voor een meer klassiek, volwassen strafrechtelijke aanpak. Dat dergelijke op volwassen leest geschoolde aanpak net tegen de kinderrechten – en in het bijzonder het recht op een ‘eigen’ strafrecht, ‘op maat van het kind’ – ingaat, wordt al te gemakkelijk uit het oog verloren. De vraag rijst daarbij of een kordater toezichtmechanisme op kinderrechten niet noodzakelijk is. Waarom bijvoorbeeld het Europees Verdrag voor de rechten van de mens niet uitbreiden met een protocol dat in het recht van elk (min 18-jarig) kind op een aan zijn leeftijd aangepaste procedure

en sanctionering voorziet? Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zou hierop vervolgens toezicht kunnen houden.

Maar het zou naïef zijn te denken dat een juridische versteviging van de kinderrechten volstaat. Evenzeer, en hier belanden we bij onze derde piste, is een continuë kinderrechtenvorming van de actoren in de jeugdbescherming noodzakelijk. Die vorming zou niet enkel juridische kennis van kinderrechten moeten bijbrengen, maar zou bovenal vanuit een meer kritisch-criminologisch kader moeten vertrekken met aandacht voor de (sociale) achtergronden van jeugd-delinquent gedrag en de (in)efficiëntie van uiteenlopende sancties.

Daarnaast is het, ten vierde, opmerkelijk hoe weinig aandacht in het maatschappelijke debat en het politieke beleid uitgaat naar de protectie- en provisierechten van *children in conflict with the law*. Deze rechten lijken zelfs helemaal afwezig te zijn wanneer de aanpak van probleem- en delinquent gedrag van ‘migrantenjongeren’ in de grootsteden aan bod is, terwijl diezelfde jongeren vaak opgroeien in situaties van maatschappelijke kwetsbaarheid. Daarom net rijst de vraag of een binnen de kinderrechtenbeweging versterkt pleidooi voor deze rechten van *children in conflict with the law* niet voor een andere wind kan zorgen in het huidige maatschappelijke debat.

Tot slot, ten vijfde, lijkt het, in het licht van een emancipatorische kinderrechtenbeweging, dringend aangewezen om de stem van het kind (in het bijzonder het kind dat in aanraking komt met justitie) in het debat binnen te loodsen. Enkel op die manier kan immers nagegaan worden welke visie *children in conflict with the law* hebben op de huidige maatschappelijke tendenzen tot (penale) verharding en hoe zij die beleven.

In ieder geval, niet langer voor kinderrechten ijveren omdat ze (re)penalisering in de hand (kunnen) werken, is geen optie. Zulk een houding impliceert immers het einde van een kinderrechtenbeweging die op een constructieve manier net het omgekeerde tracht te bekomen. Daarom net is het, in tijden van maatschappelijke verharding, aan te raden om de constructieve en kritisch-emancipatorische visie op en praktijk van kinderrechten te versterken. Kinderrechten dienen immers om kinderen te emanciperen (Verhellen, 1997), niet om hen ‘harder’ te kunnen aanpakken.

REFERENTIES

1. WETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR

- Bailleau, F. & Cartuyvels, Y. (2010). *The criminalisation of youth. Juvenile justice in Europe, Turkey and Canada*. Brussel: VUBPress.
- Cartuyvels, Y. (2001). De grote etappes in het Belgische jeugdrecht: continuïteit, circulariteit of breuk? *Tijdschrift voor jeugdrecht en kinderrechten*, 4, 132-157.
- Cartuyvels, Y., Christiaens, J., Defraene, D., & Dumortier, E. (2009). La justice pénale des mineurs en Belgique au prisme des sanctions. *Déviance et Société*, 33(3), 271-293.
- Cavadino, M. & Dignan, J. (2006). *Penal Systems. A comparative approach*. London: Sage publications.

- Christiaens, J. & Dumortier, E. (2002). Wanneer de nood hoog is, is de gevangenis nabij: Over de afschaffing van art. 53 JBW en de invoering van de jeugdgevangenis. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 1, 53-57.
- Christiaens, J. & Dumortier, E. (2006). De aanpak van jeugddelinquenten in tijden van onveiligheid. *Orde van de Dag*, 36, 7-13.
- Christiaens, J. & Nuytiens, A. (2009). Transfer of juvenile offenders to adult court in Belgium: Critical reflections on the reform of a moderate practice, *Youth Justice*, 9(2), 131-142.
- Dumortier, E. & Brolet, C. (2003). Waarheen met het Jeugdbeschermingsrecht? Over de (geveesde) repressieve pendelbeweging en een fundamentele hervorming van de Jeugdbescherming. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 3, 149-160.
- Dumortier, E. & Christiaens, J. (2006). De nieuwe wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambiguë hervorming. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4, 273-280.
- Dumortier, E., Snacken, S., Gutwirth, S., & De Hert, P. (2012). The rise of the penal state. What can human rights do about it? In S. Snacken & E. Dumortier (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe? Welfare, Democracy & Human Rights* (133-155). New York: Routledge.
- Elijaerts, C. & Dumortier, E. (2002). Restorative Justice for Children: In need of Procedural Safeguards and standards. In E. Weitekamp & H.-J. Kerner, *Restorative Justice. Theoretical Foundations*, (204-223). Devon: Willan Publishing.
- Garland, D. (2001). *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldson, B. & Muncie, J. (2006). *Comparative Youth Justice. Critical Issues*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Goldson, B. & Muncie, J. (2012). Towards a global 'child friendly' justice? *International Journal of Law, Crime and Justice*, (40), 47-64.
- Junger-Tas, J. (2006). Trends in international juvenile justice: what conclusions can be drawn? In J. Junger-Tas & S.H. Decker (Eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp 505-531), New York: Springer.
- Lappi-Seppälä, T. (2012). Explaining national differences in the use of imprisonment. In S. Snacken & E. Dumortier (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe? Welfare, Democracy & Human Rights* (35-72). New York: Routledge.
- Loader, I. (2010). For penal moderation: notes towards a public philosophy of punishment. *Theoretical Criminology*, 14, 349-367.
- Muncie, J. (2008). The "punitive" turn in juvenile justice: cultures of control and rights compliance in Western Europe and the USA. *Youth Justice*, vol. 8, 107-121.
- Pitts, J. & Kuula, T. (2005). Incarcerating children and young people: an Anglo-Finnish comparison. *Youth Justice*, 5(3), 147-164.
- Put, J. & Walgrave, L. (2006). Belgium: From protection towards accountability? In B. Goldson & J. Muncie (Eds.), *Comparative Youth Justice. Critical Issues* (111-126). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Snacken, S. & Dumortier, E. (2012). Resisting punitiveness in Europe? An introduction. In S. Snacken & E. Dumortier (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe? Welfare, Democracy & Human Rights* (1-20). New York: Routledge.
- Tonry, M. (2007). Crime, Punishment and Politics in Comparative Perspective. *Crime and Justice: A review of research*, Vol 36. Chicago: Chicago University Press.

- Tulkens, F. (2012). Human rights as the good and the bad conscience of criminal law. In S. Snacken & E. Dumortier (Eds.), *Resisting punitiveness in Europe? Welfare, Democracy & Human Rights* (156-173). New York: Routledge.
- Van de Kerkhove, M. (1976-1977). Des mesures répressives aux mesures de sûreté et de protection. Réflexions sur le pouvoir mystificateur du langage. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 57(4), 245-279.
- Verhellen, E. (1997). *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven, Apeldoorn: Garant.
- Wacquant, L. (2006). *Parias Urbains: Ghetto – Banlieues – Etat*. Parijs: La Découverte.
- Whitman, J.Q. (2003). *Harsh justice: criminal punishment and the widening divide between America and Europe*. Oxford: Oxford University Press.

2. RECHTSBRONNEN

- Mensenrechtenhof 29 februari 1988, *Bouamar v. België*.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (2007). *General Comment (No. 10) on children's rights in juvenile justice*.